

PRVI NALAZI NAJSTARIJIH SLAVENSKIH NASTAMBI U BOSNI I HERCEGOVINI

IRMA ČREMOŠNIK

Zemaljski muzej, Sarajevo

Pojedinačni nalazi najstarije slavenske keramike poznati su nam još iz doba austrijske okupacije. Jedno slavensko groblje sa urnama, iz doba 6. do 8. vijeka našao je W. Radimski¹ u Hodbini kod Mostara. Naglasivši značaj ovog nalaza podvukao je da ono treba da se ispita. Uslijed negativnog stava koji je austrijska vlada zauzimala prema istraživanjima slavenskih starina, ovo groblje nije istraženo. Za kasnije slučajne nalaze najstarije slavenske keramike koji su do sada publikovani,² samo se je moglo pretpostavljati da pripadaju tom najstarijem dobu slavenskog naseljavanja, jer do sada nismo imali slavenskog materiala, koji bi sistematskim istraživanjima bio sigurno datiran.

Sve do nedavno međutim, nije se moglo naći trag najstarijih slavenskih naselja, ma da su ona u Rusiji, Českoj i Rumuniji već dobro ispitana. Razlog da se do sada nije naišlo na ostatke slavenskih nastambi je taj, da se ove nastambe većinom ne mogu otkriti po površinskim nalazima. Nastambe leže dosta duboko pod površinom, te se keramika iz njih ne izorava. Tako se samo prilikom slučajnih dubljih kopanja mogu ustanoviti. Kako su ove nastambe-zemunice relativno dosta kratkotrajne, njihovi ostaci su dosta malobrojni te su teško uočljivi.

1966 godine nađeni su po prvi put ostaci jednog manjeg slavenskog naselja prilikom zaštitnih iskopavanja rimskog lokaliteta »Kršće« u Mušićima kod Višegrada, na području današnjeg akumulacionog jezera HE Bajina Bašta. Ovo naselje nalazilo se oko dvaju rimskih vila. Tragajući rovovima za ostacima vila naišlo se na prve zemunice, a zatim je rovovima istražen sav prostor oko vila, samo još treba ispitati dio zapadno od vila.³ I ako je ovdje nađeno svega nekoliko zemunica, material je vrlo bogat i daje nam lijepu sliku najstarijih nastambi Slavena. Interesantno je da se ovdje susreću dva tipa najstarijih nastambi, ovalne ze-

¹ W. Radimski, *Wiss. Mitt. a. Bosnien u. d. Herzegowina* 2, 1894, 11—12, sl. 9, 10.

² M. Garašanin, *Nova razmatranja o slavenskoj keramici*. Godišnjak muzeja grada Beograda 2, 1955, 21 i *Z. Vinski*, *O nalazima 6. i 7. stoljeća u Jugoslaviji*. *Opuscula arch.* 7, 1958, 33.

³ I. Čremošnik, *Istraživanja u Mušićima i Žabljaku i prvi nalaz najstarijih slavenskih naselja kod nas*. *Glasnik Zem. muz.* NS 25, 1970, 45 ss.

Sl. 1. Mušići kot Višegrada. Slavenska nastamba 5 sa ognjištima i nasipom kamenja

Fig. 1. Mušići kot Višegrada. Habitation slave N° 5, les foyers avec du remblai

munice najprimitivnijeg tipa, i poluzemunice četvrtastog oblika sa ognjištem i jamom za otpatke izvan zemunice. Ove četvrtaste zemunice su najčešće u Rusiji i Českoj.

Što se tiče materijala začuđujuće je koliko oblici i struktura odgovaraju nalazima istog doba u Českoj, Rumuniji i Bugarskoj. Među nalazima naše najstarije keramike iz prve polovine 7. vijeka nailazimo na grupe raznih struktura, što je slučaj i kod istodobnog materijala — razvijenijeg praškog tipa 7. vijeka u Českoj. Bilo bi interesantno slijediti odakle dolaze te razlike. Da li su oni uslovljeni razvojem tehničke obrade, ili različitom upotrebom, ili pripadaju različitim slavenskim plemenima. To je problem koji će se moći riješiti tek, kada se ova najstarija keramika i u okolnim zemljama bude obrađivala i grupisala i po strukturi, ne samo kao do sada po oblicima. U Českoj se tek prilikom najnovijih istraživanja i strukturi ove keramike počela obraćati pažnja.

Drugi problem, koji postavlja posebno naselje u Mušićima i Žabljaku, je izdvajanje keramike doba seobe naroda od slavenske keramike. Poznato je da je struktura kasnije slavenske keramike bolje obrade slična strukturi a i oblicima keramike doba seobe naroda. A u Mušićima su osim slavenskih zemunica nađene i kolibe doba seobe naroda koje su bile smještene unutar rimskih ruševina. Nešto fragmenata keramike doba seobe naroda nađeno je i u nekim slavenskim zemunicama

u Mušićima, što bi upućivalo možda i na period mirnog zajedničkog života starih i novih slavenskih stanovnika. Sigurnije odvajanje slavenskog materijala biće moguće tek kada se nađe na obilniji kasniji slavenski material.

Poslije nalaza u Mušićima, prilikom zaštitnih kopanja u Batkovićima kod Bijeljine 1968 godine, naišlo se na dalja naselja Slavena. Radi značaja ovih nalaza istraživanje ovog ugroženog lokaliteta kao i dalja istraživanja na tom polju u BiH preuzeo je u svoj program rada Centar za balkanološka ispitivanja pri Akademiji nauka i umjetnosti BiH.

Značaj ovih nalaza za našu istoriju, kao i bolje poznavanje najstarije materijalne kulture Slavena poslije nalaza u Mušićima, pobudili su interes za traganjem za daljim ostacima Slavena kod nas. Zato se tragovi Slavena slijede i u drugim pravcima. U okviru teme »Istraživanje

Sl. 2. Batkovići kot Bijeljine. Zemunica sa lokaliteta »Jazbine«

Fig. 2. Batkovići près de Bijeljina. Cabane enterrée (localité »Jazbine«)

rimskih utvrđenja« koju finansira Fond za naučni rad BiH, u toku je istraživanje »Gradine« u Biogracima kod Mostara, koja uz vrlo interesantan prehistorijski i rimski material, po prvi put daje i bogatiji nalaz slavenskih ostataka. Tako će tim ispitivanjima biti obuhvaćena i grupa slavenske »gradinske« kulture (kultura utvrđenih naselja) koja takođe spada u prvo doba naseljavanja Slavena kod nas.

Prema tome, poslije dugog perioda, u kome je materialna kultura tek doseljenih Slavena kod nas bila potpuno u tami, ova istraživanja u raznim pravcima donijeće najzad svijetlo i u ovaj, do sada nama potpuno nepoznat period naše istorije.

RÉSUMÉ

Les plus anciennes localités slaves en Bosnie et Herzégovine

De Bosnie et Herzégovine on connaît jusqu'ici 4 trouvailles de localités vieilles-slaves:

1. Le village de Mušići (près de Višegrad), recherché par l'auteur; le compte rendu détaillé est à l'impression. On a déterré des cabanes du temps de la migration des peuples, posées dans les ruines de la villa rustica, et — à côté de la même villa — des cabanes enterrées slaves, ovales et rectangulaires. Des morceaux de céramique de la période de la migration des peuples se trouvaient aussi dans les cabanes enterrées slaves — ce qui indiquerait une coexistence partielle — là où certes prédominait absolument la céramique du type de Prague développé du 7e siècle, très différenciée non seulement en ce qui concerne les types, mais encore quant à la structure.

2. Le village de Zabljak, recherché par l'auteur.

3. Le village de Batkovići (près de la ville de Bijeljina), recherché par le Centre d'études balkaniques auprès de l'Académie des sciences et des arts de Bosnie—Herzégovine. Localité slave importante.

4. »Gradina« (habitat) dans le village de Biograci (près de Mostar), dont les recherches sont financées par le Fonds pour les travaux scientifiques en Bosnie—Herzégovine. On y a établi des restes préhistoriques, romains et vieux-slaves; recherché par l'auteur.